

Osobnosť učiteľa filozofie

Ak si predstavíme svojho stredoškolského učiteľa filozofie, s najväčšou pravdepodobnosťou sa tento učiteľ bude podobáť na pavúka F. Bacona, ktorý so seba súka iba siete vedomostí. V žiadnom prípade nechceme generalizovať, ale skúsenosť a rozhovory nás priviedli k takémuto záveru.

Obraz takéhoto učiteľa sa veľmi nevzdialuje od učiteľa filozofie v priebehu jej histórie. Skúsme si spomenúť napr. na Herakleita, ktorý tiež zo seba súkal informácie o povahe vecí, sveta a univerza, síce na neveriteľne vysokej úrovni (vo vzťahu k vtedajšej dobe a poznatkom), ale jeho žiaci tieto názory, s najväčšou pravdepodobnosťou veľmi nemenili. Podobne to bolo aj s Pytagorom, ktorý bol, ako vieme, skôr predstaveným kultu ako filozofom v dnešnom ponímaní. Revidovať jeho závery tiež nebolo možné. A keď si k tomu spomenieme na jednu stredovekú anekdotu o Aristotelovi, tak predstava učiteľa filozofie bude v podstate završená. (Spomenutá anekdota opisuje rozhovor stredovekých mníchov, ktorí sa vášnivo rozprávajú o počte zubov v konskej papuli. Z diaľky ich pozoruje mladý novic a po chvíli, keď sa mníši nevedia zhodnúť na tom, koľko zubov má koň, prihovori sa im. Navrhne im, aby spočítali zuby hociktorému koňovi, ktorý sa nachádza v kláštornej stajni. Na to ho hádajúci sa mníši zbijú s odôvodnením, že jeho uvažovanie bolo úplne scestné, veď predsa, ak by to bolo také ľahké, dávno by to bol urobil Aristoteles a uviedol to v niektorej zo svojich prác.) A tak máme zato, že zmieňovať sa o učiteľoch filozofie v stredoveku by bolo tiež zbytočné.

Teraz si však priblížime súčasného – moderného učiteľa alebo aspoň to, ako by tento učiteľ mal vyzeráť. Zároveň tu chceme vyjadriť svoje presvedčenie, že v učiteľskej obci sa nachádza nespočetné množstvo takýchto učiteľov, ktorí sa v nijakom ohľade nepodobajú na authority staroveku, stredoveku alebo novoveku.

V súčasnej pedagogike a odborovej didaktike sa kladie veľký dôraz na kompetencie u žiakov. K základným kompetenciám, ktoré majú byť u žiakov rozvíjané patria kompetencie k učeniu sa, kognitívne kompetencie, kompetencie vyhľadávania a spracúvania informácií, kompetencie zdokonaľovať sa, autodidaktické kompetencie, komunikačné kompetencie a kompetencie spolupráce a činnosti. Toto bol len stručný výber kompetencií, ktorých interval

je otvorený a stále sa dopĺňa a rozširuje o kompetencie nové. O nič menší dôraz sa kladie aj na kompetencie na strane učiteľa.

Keďže za ostatné roky sa mládež jednoznačne zmenila, najmä pod tlakom viacerých faktorov, ako napr. cestovanie, poznávanie cudziny a jej kultúry, nárast publikácií, prístup k novým informačným zdrojom a pod., je nutné, aby sa učitelia danej situácii prispôbili a dokázali sa v nej orientovať. K zvládnutiu novej situácie majú učiteľom pomôcť dokonale zvládnuté kompetencie.

Kompetencie sú vlastne isté spôsobilosti vykonávať určité činnosti. Kompetencie nie sú problémom len žiakov a učiteľov, ale týkajú sa akéhokoľvek zamestnanca v akomkoľvek zamestnaní. Každý človek totiž potrebuje isté kompetencie pre napĺňanie určitých očakávaní.

Najrozšírenejšie kompetencie učiteľa sú kompetencie pedagogicko–didaktické, na ktoré sa však viažu aj ďalšie typy kompetencií, napr. sociálne, psychologické, kultúrne a mnoho ďalších. Viaceré z kompetencií uplatňujú učitelia vo vzdelávacom procese vedome, no existujú kompetencie, ktoré sú napĺňané nevedome.

Podľa Pedagogického slovníka sú kompetencie súborom profesijných zručností a dispozícií, ktorými má byť učiteľ vybavený na to, aby mohol efektívne vykonávať svoje povolanie. (s. 103 – 104) Pri pojme kompetencií sa rozlišujú kompetencie v širšom zmysle, teda kompetencie ako výsledok naučeného, ktoré dopĺňajú genetické predispozície. Kompetencie v užšom zmysle sú výsledkom len vzdelávania sa učiteľa. V nasledujúcich riadkoch si stručne predstavíme kompetencie, ktoré neodmysliteľne patria k učiteľskému povolaniu a ktorých znalosť odlišuje aj súčasného učiteľa filozofie od učiteľa z predošlých etáp dejín filozofie.

Prvou dôležitou skupinou kompetencií sú **kompetencie komunikačné**. Ich podstatu môžeme nájsť v schopnosti vstupovať do dialógu so žiakmi. A tu sa nám natíska otázka, kde inde by sme mali so žiakmi komunikovať, ak nie na hodinách filozofie, ktorá sa dotýka najzákladnejších oblastí nášho, a teda aj žiakovho života. Komunikačné kompetencie sa však nevzťahujú len na komunikáciu so žiakom, ale aj na komunikáciu s ostatnými učiteľmi. Učiteľ, ktorý sa dostatočne zmocnil komunikačných kompetencií nemá väčšie problémy s riadením vyučovacej hodiny, ktorá je postavená na dialógu učiteľ – žiak a je rozšírená aj na dôležitú komunikáciu žiak – žiak.

Významný dosah na kvalitné vyučovanie majú **odborno-pedagogické kompetencie**. Ich podstatou je využívanie pedagogicko-psychologických znalostí a zručností a metodických vedomostí pre efektívne vedenie vyučovacích hodín. Učiteľ so zvládnutými týmito kompetenciami uplatňuje vo svojom vyučovaní základné poznatky pedagogiky a psychológie tak, aby vyučovanie dosiahlo svoj cieľ. Takto kompetentný učiteľ vie, že motivácia žiakov nie je v žiadnom prípade strateným časom. Zároveň vie, že aj vo vyučovaní platí rečnícka zásada, že vyčerpaná má byť téma a nie poslucháči.

Keďže celé vyučovanie v našom vzdelávacom systéme je postavené na vzťahu dvoch subjektov tohto procesu (žiak a učiteľ), je nutné, aby bol učiteľ kompetentný vstupovať do vzťahov so svojimi žiakmi. Túto dôležitú oblasť učiteľstva „strážia“ **interakčné kompetencie**. Učiteľ musí poznať svojich žiakov čo najlepšie, ak chce na nich pôsobiť a chce v nich vzbudiť záujem o svoj vyučovací predmet. Kompetentný učiteľ svojich žiakov motivuje k ďalšej práci a v neposlednom rade aj k spolupráci s ním samotným alebo inými žiakmi. Výsledkom interakcie tak nemá byť len jednoduchý rozhovor a poučanie žiaka, ale orientácia žiaka na splňanie cieľov, ktoré mu stanovil učiteľ.

Vzdelat' žiakov bez jasnej a premyslenej štruktúry cieľov, metód a foriem je priam nemysliteľné. Rovnako nemôže chcieť učiteľ od svojich žiakov, aby chodili na vyučovanie pripravení, keď sám učiteľ zanedbáva svoju prípravu na vyučovanie. Príprava na vyučovanie, výber vyučovacích metód, využívanie didaktických pomôcok a didaktických zásad je súčasťou **realizačných kompetencií**. Ak sa učiteľ dostatočne nepripraví na vyučovaciu hodinu, nestanoví si ciele a cesty k ich dosiahnutiu, vyučovanie bude neúspešné a pre žiakov, ale aj učiteľa samotného to bude strata času.

Ochranné kompetencie stavajú učiteľa pred povinnosť ochraňovať svojich žiakov. Učiteľ im má zabezpečovať bezpečnosť, navodzovať pozitívnu klímu v triede. Kompetentný učiteľ dokáže zbaviť žiaka strachu z vyjadrovania svojich názorov tým, že neumožní neadekvátne útoky na názory žiaka. Takýmto spôsobom sa snaží učiteľ o uchovanie integrity žiaka a zároveň nenecháva narásť problémy (či už výchovné alebo vzdelávacie), včas ich diagnostikuje a rieši.

Keďže filozofia je značne špecifická „veda“, ktorá zahŕňa temer všetky oblasti nášho každodenného života, je nutné, aby učiteľ filozofie dokázal okolité dianie analyzovať a pre žiakov aj správne interpretovať. Takto sa dostávajú do zorného uhla učiteľa **interpretačné kompetencie**, ktoré sú snáď jedny z najdôležitejších kompetencií učiteľov filozofie, pretože

celé vyučovanie filozofie, resp. jej dejín, je didakticky upravenou a spracovanou interpretáciou jej názorov, postojov, hodnôt, okolností vzniku a dosahov. Opodstatnenosť zvládnutia týchto kompetencií je dôležitá aj preto, lebo učiteľ filozofie by mal interpretovať a upozorňovať svojich žiakov na pozitívne aj negatívne javy v okolí, spoločnosti, kultúre a vede. Učiteľ, ktorý dokáže interpretovať je schopný zaujať žiakov, aktualizovať jednotlivé poznatky a fakty a odpovedať na otázky svojich žiakov. A sme toho názoru, že práve na hodinách filozofie by mali mať žiaci najväčší priestor sami zaujímať hodnotové a hodnotiace postoje k problémom svojím, svojho sveta ale aj sveta, ktorý sa ich bytostne nedotýka, ale všade ich obklopuje. Správnou interpretáciou sa vyučovanie (aj) filozofie stáva zaujímavým a tvorivým.

Opis učiteľov zo začiatku tejto state predstavoval učiteľov, ktorí sú akoby centrom vesmíru vzdelania a vzdelávania namiesto svojich žiakov. Spomenutí učitelia neboli schopní spolupráce so žiakmi. Príčinou tohto stavu bolo zaiste aj ich sociálne postavenie v danej dobe a spoločnosti, ale určite to nemôžeme považovať za určujúce vo vzťahu učiteľ – žiak. Súčasný učiteľ preto musí byť schopní spolupracovať, hlavne so žiakmi, ale aj s ostatnými učiteľmi, rodičmi a v neposlednom rade aj s odbornou verejnosťou, aby dokázal predchádzať prípadným problémom a naplňovať ciele svojho predmetu a celého vyučovacieho procesu. Takto stručne by sa dala vymedziť podstata **kooperatívnych kompetencií**.

Učiteľmi najviac doceňované kompetencie sú **kompetencie didakticko-metodické**. K ich bezproblémovej akceptácii došlo aj preto lebo tieto kompetencie priamo pôsobia na vyučovací proces. Významnú úlohu to zohráva poznanie obsahu vzdelávania v predmete. Až po jeho dokonalom spoznaní je možné implementovať do celého vyučovacieho procesu aktivizujúce a tvorivé metódy, ktoré smerujú vyučovanie k variabilite.

Posledné kompetencie, ktorých zvládnutie sa vyžaduje od súčasných učiteľov (aj) filozofie a ktorým sa tu budeme venovať sú **informačno-mediálne kompetencie**. Ako sme spomenuli vyššie, k základným kompetenciám dnešných žiakov, ale aj kohokoľvek iného patrí práca s informáciami (ich vyhľadávanie, spracúvanie, triedenie, analýza, interpretácia a aplikácia). Dôležitým médiom prenosu informácií sú moderné informačno-komunikačné technológie, ktorých zvládnutie je neoddeliteľnou súčasťou práce učiteľa. Aj učitelia samotní pociťujú potrebu ovládať informačné technológie a tvorivo ich využívať vo vyučovacom procese. Zároveň sa stáva úlohou pre učiteľov (aj filozofie), aby viedli svojich žiakov k správne

využívaniu informačných technológií a narábaniu s informáciami, ku ktorým sa prostredníctvom modernej techniky dostali.

Odporúčaná literatúra:

1. HUPKOVÁ, M. – PETLÁK, E.: Sebareflexia a kompetencie v práci učiteľa. Bratislava 2004.
2. KYRIACOU, Ch.: Klíčové dovednosti učitele. Praha 2008.
3. MOJŽÍŠEK, L.: Vyučovací metody. Praha 1975.
4. PETLÁK, E.: Všeobecná didaktika. Bratislava 2004.
5. PETTY, G.: Moderní vyučování. Praha 1997.
6. PRŮCHA, J. – WALTEROVÁ, E. – MAREŠ, J.: Pedagogický slovník. Praha 2001.
7. SKALKOVÁ, J: Obecná didaktika. Praha 2007.
8. TUREK, I.: Zvyšovanie efektívnosti vyučovania. Bratislava 1997.